

התישבות יהודית ברוסיה ובארץ-ישראל

א. מצב ההתישבות ברוסיה
 ההתישבות החקלאית השיטתית החדשה של היהודים ברוסיה החלה ב־1924. בשנה זו נתכונן ליד הממשלה הסובייטית משרד מיוחד להתישבות היהודים (ק'סו"מ) והגיונו החליט לסייע בכספו למפעל. בבקורי ברוסיה באוקטובר 1927 מסר לי. קוממוס, כי מיסודו עד 1 ליולי 1927 הועמדו לרשות ההתישבות היהודית 296 אלף דסיאטין קרקע. מהם 146 אלף באוקראינה, 108 אלף בקרים, 22 אלף ברוסיה הלבנה ו־21 אלף בשאר רוסיה. על השטח הזה התישבו כ־12 אלף משפחות יהודים, מהם שלש המשיות באוקראינה, חומש בקרים וחומש ברוסיה הלבנה ובשאר רוסיה.

ההתישבות היהודית תוכל להתרחב במדה שימצאו האמצעים הנחוצים לסדור המשקים — ובמדה שהממשלה תמסור שטחים לרשות ההתישבות היהודית. הממשלה הרוסית החליטה לישב על הקרקע במשך עשר השנים הבאות שנה שנה 10,000 משפחה יהודית, לאמור, 100 אלף משפחה, לשם כך יהיה צורך במיליון או מיליון וחצי עד שני מיליון דסיאטין קרקע. באיזור הנוכחי של ההתישבות היהודית — כלומר בקרים ואוקראינה — אין כל אפשרות למצוא את השטח הזה הנדרש להתישבות היהודית. בכל אוקראינה נשתיירו בירי הממשלה רק 1,700,000 דסיאטין לאחרי הריפורם מה הקרקעית שנחקיקה בשנת 1927, ולא עוד אלא שמאו ועד כה נתחלק חלק גדול של הקרקע הזה לבין האכרים. אכרים נוצרים רבים עברו לרומה של אוקראינה. בקרבה הישובים היהודים במחוזות קריבויירוג וחרסון, העוברים האלה זקיקים מאד לקרקע. במחוז קריבויירוג כמעט שאין כל קרקע פנויה בנמצא וההתישבות היהודית שם עומדת לאחר חתימתה. במחוז חרסון ובשאר חלקי אוקראינה הרוסית עוד יש אפשרות — לפי הידיעות שקבלתי — לקנות במקרה הכי טוב 100 אלף או 150 אלף דסיאטין קרקע בשביל ההתישבות היהודית, בקרים אפשר עוד למצוא לכל היותר כ־50 עד 100 אלף דסיאטין קרקע בשביל ההתישבות היהודית בתנאי אם הממשלה תקציע לחלית זו חלק מהקרקעות אשר עליהן נמצאות עתה התוות הממשלתיות. כל הקרקע בקרים ואוקראינה הנאה בחשבון להתישבות יהודית עולה איפוא לכל היותר כ־150 עד 200 אלף דסיאטין, לאמור, לכל היותר — כשטח שהקציעה הממשלה עד כה לצרכי ההתישבות היהודית במחוזות האלה. על הקרקע הזו אפשר יהיה לישב עוד 12 אלף משפחות יהודיות. בסך הכל יגיעו איפוא אוכלוסי החקלאים היהודים, החדשים והישנים, באוקראינה וקרים עד 30 אלף נפש.

הממשלה יודעת, כנראה, כי האפשרויות מוגבלות הן והיא עמלה להטציא קרקע המתאימה להתישבות היהודית במחוזות אחרים אשר בכרית המועצות. הוזכרו לפני שתי תכניות. הראשונה

ובראש הכפרים האוקראינים עומדת מועצת-כפר אוקראינית אחת. השלטון היאשי שבמחוז-קלינינדורף נמצא ברובו בידי יהודים; השפה הרשמית של המחוז — במיזם הפנימי — היא אידיש; ראש המשרה והשוטרים הם — יהודים. לאמר: במחוז הזה קיימים שלטון מוניציפאלי עצמאי, ואבטונומיה לאומית מלאה. שמעתי כי הכפרים משאינם יהודים הצטרפו ברצון רב למחוז היהודי, והם גם נהנים מהצטרפות. ההתישבות היהודית

מסייעת כנגדן בתיוספר ובמתן אשראי גם לכפרים הכלתי יהודיים שנמחזו. מחוז קלינינדורף הוא כיום המחוז היהודי האבטונומי הימירי. יש כונה ליסד בקרוב מחוז אבטונומי יהודי שני בזמן הקרוב ביותר במחוז קריבויירוג שבו נמצאים כ־18 אלף נפש, מהם 25 אהודים שאינם יהודים. בעוד שנתיים או שלוש שנים עתיד להכונן המחוז השלישי, אף הוא באותו המחוז קריבויירוג.

ד"ר א. רופין

התכנית השניה מכוונת לשטח רחב בסביבות אמור בסביב קרן מערכת מחברובסק. כאן נמצא שטח ברוך יערות ומינרלים, המשתרע על 2,500,000 דסיאטין, מהם 1,500,000 דסיאטין אדמת מישור. השטח הזה נמצא במרחק של כ־600 קילומטר מהאוקינוס השקט. מסלת ברזל עוברת אה השטח הזה באורך של 200 קילומטר. השטח הזה הוא עתה כמעט בלתי נושג ויספיק להתישבותם של 100,000 משפחות. אמנם בהדשי הקיץ רב מאד השרב שם ובחדשי החורף קר מאד, אולם לסרות כל אלה מצאה הממשלה הממשלתית ב־1927, כי השטח הזה מתאים להתישבות יהודית. אין לי, כמובן, כל אפשרות לחוות את דעתי על הסכויים המכניים גם של התכנית הזאת. אולם לעיני נראה בעיני קרוב לוודאי, כי היהודים ימאנו לצאת למרחקים אלה, כמו כן נדמה לי, כי גם בשביל הצלחת המפעל ההתישבותי לא נוח מאד לבחור בשטח רחוק כזה, כל הקשיים שההתישבות נתקלה בהם במקומות שיר התרבות מוטלת עליהם, כמו קרים ואוקראינה — יתבלטו פי כמה במקומות הנרחים, שעדיין געילים הם כליל בפני כל תרבות.

בועידה המוקדשת לשאלת ההתישבות החקלאית היהודית ברוסיה, שנחכנסה בנובמבר 1926 במוסקבה ע"י האו"מ, נשא נשיא ברית המועצות, קלינין נאום ארוך ובו רמז, כי ההתישבות היהודית חתמתה קמעה קמעה עד לידי אבטונומיה רחבה ואולי תוכל לרניע בסופה להקמת ריפובליקה יהודית ואבטונומית. קצת ממשתתפי הועידה קבלו את הערתו זו בהתלהבות וקצתם החנגדו לה. קשה לתאר איכזה יכוננו היסודות הפריטוריאליים של הריפובליקה היהודית, הישובים היהודיים בקרים ובאוקראינה נתונים וסוזורים בין מושבי האוקראינים, הרוסים, הנרמנים והחרים, ואין לך אף מחוז אחד שמספר תושביו יגיע כדי 100 וגם לא כדי 50 אלף נפש, ושהיהודים יתפסו שם כמנינם את הרוב של כל האוכלוסים. ואין גם סכויים לשנות מחדש האתוים האלה ע"י מתן קרקעות חדשות ליהודים, כי מלבד היות הקרקעות הפנויות בקרים ובאוקראינה מועטות, הרי עתידים היהודים לקבל רק את רביעית הקרקעות או חמישיתן והשאר ימסר לרשות שאר הלאומים.

עד כה לא נוסד אלא מחוז יהודי אבטונומי אחד, מחוז קלינינדורף (לפנים, שדה-בנוחה), שהוכרז ב־1927, באותו המחוז יושבים 19 אלף נפש, מהם 84 אהודים יהודים. המחוז מכיל 40 כפרים, מהם 33 משל יהודים, 5 אוקראינים, 2 גרמנים. בראש הכפרים היהודיים עומדות 6 מועצות-כפר יהודיות.

התישבות יהודית ברוסיה ובארץ-ישראל

ב.

מאלו מתבקש הדבר, להשוות את תוצאות ההתישבות היהודית ברוסיה לתוצאות ההתישבות בא"י. הקבלה זו עשויה להטעות בסיכומה אם היא תסתפק בכחינה חקלאית כלכלית בלבד ולא תשים לב להבדל היסודי שבין מטרה ההתישבות הרוסית לבין מטרה ההתישבות הא"ית. ההתישבות הרוסית מתכנתת לחנלית פילגורופית בלבד. תעודתה היא להעביר לחקלאות ולהבטיח בה פרנסת-קבע למספר רב של יהודים רוסים, שנשענ מצדדם בעיר מחמת הפוליטיקה של הממשלה הסובייטית. העוינת את המסחר, לנכי היהודים האלה נחשבת ההתישבות מטרה סופית. היא יכולה להפסק בכל שעה ולהסתפק בכל תוצאות שהושגו. אמנם, ההפסקה פרושה מיעוט מעולה מכחינה כמותית. אולם אין הנשעה מתערער ע"י הפסקת הפעולה. לא כן בארץ ישראל. כאן ההתישבות החקלאית אינה אלא אמצעי להכ- לית, לאמור, להקמת בית-לאומי לישראל בארצו, וכל טעמה ניטל הימנה אם משקיפים בה כשהיא עומדת לעצמה בלא ויקה לתכלית הזו. ברוסיה אין ההתישבות משנה אלא את גורלם של המתיישבים בלבד. אולם אין עלולה להשפיע על שאר ישראל ברוסיה ומה גם בעולם כולו. מכחינה כלכלית אולי תחיל השפעה לטובה במקצת מן המקצת, מכחינה הרבותית ולאומית—הרי היא ולא כלום. אין לה אלא ערך מקומי בלבד. בניגוד לה כל התצדקה של ההתאמצויות לכונן בית לאומי בא"י בנויה על כך, שהשפעתו תרחיק לכת ותפעול על היהדות כולה. יצירת חיי חברה יהודית בא"י שאין לקוות ממנה לכות השפעה כזו—אין לה כל שחר. ההבדל היסודי הזה התוצץ בין רוסיה וארץ ישראל, גורר אחריו בהכרח הכדל-שיטות בהתישבות, ההתישבות הרוסית, אשר עינה להצלחה הכלכלית של המתיישבים בלבד, רשאית לפסות על כל המומנטים, שאינם מקרבים למי טרה הזו. אולם בא"י חייבת ההתישבות להתחשב בכל צעד ושעל, אם קידום האינטרסים הכלכליים של המתיישבים עולה בד בכד. עם היצירה של חיי חברה עכרים לאומיים, בשל כך מתוסי- פים על מפעלי ההתישבות מומנטים מרובים, שאין להם צביון פילנטרופי או משקי בלבד. לדוגמה: לנכי ההתיש- בות הרוסית לא השובה ביותר הרמה התרבותית של המתיישבים; אולם לנכי ההתישבות הא"ית חשוב במאד מאד, שהרמה התרבותית של המתיישב תהיה גבוהה, שהרי רק כלל יהודי בא"י אשר רמה תרבותית גבוהה לו, יוכל להאציל מהשפעתו למרחקים על כנסת ישראל כולה. ברוסיה לא חשוב כלל, באיזה שפה ידברו המתיישבים, אולם

בא"י מוכרחה השפה העברית, שנלעדית לא יתכן בית לאומי יהודי, להכות שרשים עמוקים בישובים החקלאיים. שני המומנטים בלבד, הכרח הרמה התרבותית הגבוהה, והשתרשות הלשון העברית, מצריכים שימת לב יחירה לבית הספר ולהנך הניער מאשר ברוסיה. ועוד מומנט חשוב במאד להנבורת כח ההשפעה של א"י למרחוק: החלבוותו של המתיישב, ברוסיה די שהמתיישב שבע רצון מסצבו הכלכלי ואין לבו נפתה לנשוש את החקלאות. אין הוא זקוק בפעלו להתלבוות מיוחדת, לעומת זה רב ערכה של התלבוות כזו למתיישב בארץ-ישראל ולא רק משום שהתלבוות זו עוזרת לו למתיישב לעמוד בסני פנעי שונה בראשית הקיעות ביותר מחמת האקלים האחר, אלא משום שהיא היא העלולה במעלה להקרין מתוכה למרחקים את קרני ההשפעה והדביר לבנות הרשים תחת רעיון הבית הלאומי לישראל, ומאידך ניסא לא יתכן לקיים את התלבוות הזו באין הרנשה חיה בלב המתיישב, כי בעבודתו היוצרת הוא לעשה שותף ליצירת הבית הלאומי היהודי בארץ, כדי לשמור על ההרנשה הזאת של השתתפות יצירתית במפעל, צריך לחת לו הרבה יותר חופש בקביעת צורת עבודתו ואופן חיו הסוציאליים משנתן למתיישב ברוסיה, ששם יכול הוא להיות הרבה יותר כפוף למקידות ולאדמיניסטרציה.

בנקודות רבות מושפעות שיטת ההתישבות בא"י מזר, שההבדל בין רמת החיים היהודית והערבית הוא גדול יותר מאשר הבדל זה שבין האכרים היהודים והאכרים הנוצרים ברוסיה המועצתית. מכאן שכרו הנמוך של הפועל הערבי לעומת שכר עבודתו של הפועל היהודי, אלמלא שמה ההתישבות, הקובעת את הפרינציפ של העבודה העצמית, היתה העבודה הזולה וראי דוחקת את רגלי הפועל היהודי והיתה מהפכת את הת- ישוב היהודית להתישבות ערבית, והפרינציפ הזה בא לא מתוך נמוקים משקים, כי אם מטעמים לאומיים שאינם קיימים כלל בהתישבות הרוסית.

בשים לב להבדלים הללו, נסתפק הפעם בזה שנשעה אח שיטות ההתישבות בשתי הארצות הללו מנקודת הסתכלות משקית וטכנית בלבד ונכוד לנו את הסעיפים הדומים והמבדילים מעיף מעיף, את הקרקע הקציבה הממשלה חנם אין כסף להתישבות ברוסיה חנם אין כסף מאדמותיהם של בעלי האחוות לשעבר, לעומת זה מוכרחים אנו בארץ-ישראל לקנות את הקרקע להת- ישובות בכסף מדי בעלים פרטיים והגנו מוציאים לצורך זה על כל משפחה מתישבת כ־300 ל"ם. יש להוסיף, כי הממשלה הרוסית חלקה מקרקעותיה את השטחים שעבודם אינו זקוק להכשרה מוקדמת, בעוד אשר רובי הקרקעות בא"י

אינם יפים לעבוד בלא עבודות יבוש והכשרה מוקדמות, מה שמגדיל את ההוצאות ב־50 עד 100 ל"ם למשפחה. ב) בעניי המסים, הממשלה הרוסית מטרה את המתיישבים היהודים בשלש השנים הראשונות מכל מס וכל השלים הכרת קרקע ועתה היא דנה בדבר הארכת הקלה הזו לשנתיים ניספות, לאמור לחמש שנים רצופות יהיו האכרים היהודים סטורים מכל מס ואחונות. לעומת זה מטילה הממשלה הא"ית מסים על המתיישבים מראשית עבודתם והמסים ה- לה הם גבוהים פי כמה מאלה שהוטלו על בעלי הקרקע הערבים הקודמים, כי מס הקרקע נמדד לפני מחירי הקנין והמחירים האלה עולים על הערך שהיה רשום קודם בספרי קרקעות, וגם מס העושר,

העולה כדי עשרה אחוזים בהכנסת ברוטו של היבול, גדל אף הוא עם מעבר השדות לידי היהודים. כאשר המתיישב היהודי משתמש בשיטות עבודה אירופיות והכנסות ברוטו שלו עולות בדרך כלל, נעוד שהכנסות נמו הן בשנים הראשונות פחותות קצת משל בעלי הקרקע הערבים הקודמים, מפאת ההוצאות הגדולות ביותר, מלבד השחרור מחובת מסים, נחנת הממשלה הרוסית למתיישב הנחה גדולה (75 אחוזים) לכל ההעברות ברכנת. היא גם נותנת לו סנכסי המלוכה חמרי עץ לבנין במחירים נוחים ואשראי של 100 עד 200 רובל (10 רובל כ־1 ל"ם). אין בא"י כל זכר להקלות האלה. (עוד יבוא)

א. רופין

התישבות יהודית ברוסיה ובארץ-ישראל

(המשך)

ג) מכחינה אחת שנים המתישבים ברוסיה ובא"י: גם פה וגם שם עוברות לפעמים שלש שנים עד אשר נבנים הבתים שנועדו להם. במשך הזמן הזה הם גרים בצריפים נרועים מאד ולא רק שהם סובלים בגופם אלא הם גם צפויים להיוקת המרים, כי לא יחנן משק מסודר בלא בניני קבע. הכא והתם, בא"י וברוסיה, מנודי-ארעי אלה הם דבר שבהכרח, משום שהקרקע, מיד לאחר שעכיה לירי עובדיה דורשת עבוד ללא דחוי, בעוד אשר בנין הבתים יארך זמן ידוע. אפשר לקצר את הזמן הזה כדי חצי שנה אם הכספים הנחיצים להקמת הבתים נמצאים ברשותה של חברה התישבות, מה שאין כן לא ברוסיה ולא בארץ ישראל.

ד) הבדל יסודי קיים בצורת המשק. התישבות הרוסית עומדת על תבואת-לחם והיא רומה איפוא בזה למושבות שנוסדו ע"י היק"א בגליל התחתון לפני כיה שנה. במשך שלש שנות התישבות הרוסית החדשה נללו כבר הלקיים הקשים שצורת משק זו. גם קרים וגם דרום אוקראינה מקומות שהונים הם ורגשמים היוודים מניעים רק כרי 35 עד 40 סנטימטר בשנה. היבול תלוי כולו בכמות הגשם ומפי הגמיון הננו למדים, כי שנות רוון אלה חוזרות ונשנות שלש פעמים במשך עשר שנים וכל שנה כזאת ממיטה שואה על המתישב, שאין כח ויפה עדיין לעמוד בפני הפורענית. עם השנה הזאת, שנת 1927, שהיתה שנה שחונה, נתמוטטו הכנסות הישובים החדשים במדה לא חשוער. מלבד זה אפילו בשנה בינונית הכנסות המשק לפי חשבונוני הרי הן כאלה, שלאחר שניסול מן המתישב את החטה שלו לתוצרתו ואת המספוא הנחץ לבהמה לא נשאר לו אלא הכנסה של 400 רובל בלבד, בעוד אשר תוצאותיו, ולו גם ברירות חיים הנמוכות מאד (מלבד להם וחלב ספרה אחת) מוכרחות להגיע כרי 600 רובל. מדה טובה נודעת איפוא למשק הא"י שהוא הוצמד לא על תבואות לחם בלבד, כי אם גם על ענפים אחרים (חלב, ירקות, מטעים) ואם גם פה אין שנות רוון חסרות לגמרי, אולם אין הן חוזן כה נפרץ כמו ברוסיה. חברות התישבות ברוסיה מוכנות להסיק את המסקנה מסיונותיהן לחסן את המשק נגד הסכנות הכרוכות בתבואות לחם ע"י הכנסת משק החלב ומטעי הנסן.

ה) רב ההבדל שבין התישבות הרוסית להתישבות הא"י מכחינה טיב החומר האנושי. לא הרי המתישב בארץ כהרי המתישב היהודי ברוסיה. מתישבי רוסיה רובם ככולם תננים הם ובעלי מלאכה יוצאי העיר שעברו עליהם 80 עד 40 שנות חיהם בתור ראשי בתי אבות והם נכנסים בעול עבודהם

ללא כל הכשרה קודמת. המתישבים בארץ ישראל, ברובם בני 25 עד 35 שנה עבדו לפחות שנים מספר בחק-לאות, בעוד אשר המתישב ברוסיה מקלף בשנות העבודה הראשונות את האינטנטאר מחמת הוסר הנסיון ועבודתו היא לקויה, הרי אין הרבר כך אלא במדה מועטת אצל מתישבי א"י, כי ידם התאמנה קצת בעבודה.

ו) אולם יותר מהבדלי גיל והבדלי סדת ההכשרה רב הוא ההבדל הנפשי שבין יחס המתישב הרוסי לחקלאות ליהסו של המתישב הארצישראלי. הסבה העקריה שהכריחה את היהודי הרוסי לעזוב את משלות ידו ולעבור להתישבות הרי היא הסוליטיקה הכלכלית של מדי-שלת המועצות, שבנללה נהרב מעמדם של התננים היהודים והם נאלצו לחפש את לחמם במקצוע אחר, יהיה איה שיהיה. לא נמיה שכלכ יש איפוא כאן, כי אם כסיה כלכלית, הליכה מתוך אין ברירה. התלהבות כלכלית סמי מכאן סכל וכל, והראיה: מבין היהודים הסוד-פיעים במשרדי הממשלה להרשם להת-אכרות ושהוקצנו להם אדמות מטעם הממשלה, באו איכ להשתמש בקרקעותיהם רק החצי מהם. מהצתם השניה נאחזה בין הזמנים - טיום הרישום למועמדות עד חלוקת הקרקע - בטקורות פרנסה אחרים ונתרחקה מרעיון התישבות. גם אלה, אשר עלו על הקרקע, טרם השתמשו ו-15 אחוז מהם עזבו כבר את משקיהם וחזרו על האכסניות שלהם בערים. אחוז זה כשלעצמו אינו נבוה ביותר, אולם צריך להעלות על דעת, כי התישבותם התחילה רק לפני שנתיים-שלש שנים לאמור שאחוז העוונים ירך ויוסיף. לעומת זה עלו מתישבי א"י על הקרקע לא מתוך חוסר מקורי פרנסה כי אם מתוך נפיה פני סיה ואין להם עליחם לחקלאות אלא אמצעי להנשמת הרעיון הציוני. לבנין המולדת העברית בארץ ישראל, הרבר הזה מעורר בלבם את התלהבות ואת זודה העבויה שלא מצאתיה אצל רוב המתישבים ברוסיה. אלה נגשים לחקלאות בשכל פכה ומעלים יום יום מהדש את השאלה, אם העבודה החקלאית מביאה להם באמת את ההבטחה החמרית שקוו לה, או שמא אין כל הדבר כדאי ונכון יותר לשוב העירה ואל עסקי העיר.

ז) ולסעיף שביעי זה יש חשיבות מיוחדת: הרי הוא הסעיף על דמי התישבות. את הקרקעות להתישבות נתנה ברוסיה הממשלה חנם. הכשית הקרקעות אינה עולה במחיר רב ומלבד כל זה עולה התישבות עצמה של משפחה יהודית ברוסיה כ-350 עד 400 ל"מ פחות מאשר התישבות משפחה בארץ ישראל. יש עוד להוסיף, כי גם הוצאות לבנינים ולרכישת האינטנטאר הן נמוכות יותר ברוסיה מאשר בא"י.

חברת התישבות, אוט"י ברוסיה הקציבה חקציב של 1100 רובל - 110 ל"מ) והאנרוניוגט 1800 רובל להתישבות של משפחה אחת. מן הסכומים האלה יורדים לצרכי בנין, המשמש דירה ואורה כאחד, לפי חקציב האוט"י 550 רובל, לפי חקציב האנרוניוגט כ-900 רובל, אולם קרוב לדאי, כי מטעם הנזכר לא תוכלנה חברות התישבות לקיים להבא את המשקים העומדים על תבואות לחם בלבד ותהינה נאלצות להכניס דנמי חלב והנפן ולהעלות את החקציב עד 2500 ואפילו 3000 רובל, אולם גם הסגום הזה הוא פחות בהרבה מכא"י, לאחר שועדה מיוחדת קבעה לפני שלש שנים את הוצאות התישבות למשפחה (מלבד הקרקע) ל-700 ל"מ. על כן פנים נכון הרבר, כי בינתיים ירדו בא"י במדה ניכרת מחירי הבנין ומחירי הא"י ונטאר החי והרוטם וכל העבודות שהצריכו לפני שלש שנים הוצאה של 700 ל"מ עולות כודאי עתה 550 ל"מ, מלבד זה צריך להביא בחשבון, כי בנוגע לכמות המספחות העומדות להתישב שנה שנה עולים המספרים בהתישבות הרוסית על התישבות בא"י ולפיכך אפשר שם לקנות כסויות גדולות יותר של חמרי בנין ואינטנטאר ולהוריר את מחיריהן. אולם מלבד כל אלה נשאר ההבדל תלוי ועומד - אפילו אם נסיר את תקציבו הנמוך של האוט"י ונקוט בידנו את חקציב האנרוניוגט - העלינה הוצאות לבנינים רק 900 רובל (90 ל"מ) בעוד אשר הבנינים שלנו, שעלו

לפני שלש שנים כ-850 ל"מ, דורשים גם עתה לפחות 250 עד 275 ל"מ אמת הרבר, כי הבית הנבנה למתישב ע"י האנרוניוגט אינו אלא דירה בת שני חדרים ומטבח ונס הרפת עומדת תחת איתו הגנ ורצפת החדרים היא רבוצת חמר, בעוד אשר בא"י הבית עומד נבדל מהרפת והרצפות מכוסות סבלאות-מלט ובשכיל העופות נכנה לול קבוע מיוחד. הבתים ברוסיה עושים מבחין רושם משיבוע ולא שמעתי כל תלונה, כי הדירה רוז מויקה לברי-אוחם של המתישבים. כאן מתעוררת איפוא שאלה רצינית, אם לא עברנו במכסת הוצאותינו בא"י מעל גבול-הכרחי ושמא אפשר לקמץ בהרבה בהוצאות התישבות שלנו ע"י הנבלות ופשמנות בכחינה זו. הפרובלימה אינה חדשה לנו והננו מחוכמים עליה משנים. הועדה, של חקלאים וסנהדסים שכונסה לפני שלש שנים ע"י ההג"צ, התנדה אמנם בדרך כלל להכניס שיטת-בנין אחרת במקום זו הנחונה אצלנו. אולם סבורני, כי היא נחפסה יותר מדי לשאיפת הסלידיות הפכנית ולא התחשבה במדה מספיקה בנדרים העשויים להזיל את שיטת-הבנין, הזכות על הפרובלימה הזו צריך חירוש, אם ימצא פהרון חיובי לכך הנני רואה אפשרות להורדת הוצאות התישבות למשפחה כ-700 ל"מ לא רק ל-550 ל"מ, כי אם גם ל-450 ל"מ - וסגון מסילא, כי הזולה זו רב ערכה להרחבת התישבות. א. רומין (סוף יבוא)

התישבות יהודית ברוסיה ובארץ-ישראל

(ס ה)

בדרך קולקטיבית. הסממלה המליצה על הצורה הקולקטיבית בפני המתיישבים והציעה להם לבחור בה ככצורת קבע. אולם הוכח, כי הנסיונות האינדיבידואליסטיים של המתיישבים עומדות לשמן לנהילת המשק הקולקטיבית. נהילת המשק הקולקטיבית עומדת וקיימת בכלל רק ברוסיה הלכנה. כנגד זה ויתרו עליה באוקראינה ובקרים ונקבע הכלל, כי כל משפחה לאחר שהוקם בשבילה בית, מעבדת בעצמה את אדמתה. רק בחוות שנוסדו מטעם הסחרות הנוער. החלוצי, נשתמרה צורת המשק הקבוצית והוכתרה בהצלחה. ועובדה זו, שדבר ההתישבות הקולקטיבית לא הצליח ולא נקלט בקרב ההתישבות היהודית הרוסית בכלל, אולם נקלטה והצליחה בקרב חוות החלוצי יש בה כדי ללמד, המתיישבים אשר בהוות החלוצי הגם רובם ככולם אנשים צעירים חדורי הרעיון של עליותם לאיי והכשרתם לחיי עבודה בת. ואליה לא הפסו את מלאכת החקלאות ברוסיה אלא כדי להתכונן על ידה למטרת חייהם בארץ ישראל. לא רבוי הרכוש ולא השבת הנאי החיים נר לפעולתם, כי אם דבר הכשרתם לחיי איי ולסדרי החיים האלה. רעיונם המשותף הזה הוא המקשר את החברים יחד, המשתלש על חייהם והמתנכר על יצרם הפרטי לרוחם ולעושר, מה שאין כאן בקרב המתיישבים בשאר הנקודות ברוסיה. אלה אנשים באים בימים, ראשי בתיאבות, כל רעיון לא יקשרם יחד וכל שאיפה חברתית או לאומית לא יהיה אצל רוחם. אין לכל מהם בגולמו אלא להרבות את עשרו ולחקן את מצבו הכלכלי והפרטי. על כן כתנברות בקרבן הנסיונות האינדיבידואלי ליות, ואם הם מתחברים בחוקף הכלל, לארגון קבוצתי יחד, הרי עולות ונדרות בקרב הקבוצה נגודים וסכסוכים המעמיים דים בסכנה את התפתחותו של המשק כולו, והקבוצה נהרסת. לכן קרה הרברי כי המתיישבים עצמם החלו ברוסיה לדרוש לפרק את הקבוצה הקולקטיבית ולחקן את המשק המשותף למשקים פרטיים בודדים, והמשלה ראתה את מצב הרברים ולא התנגדה לדרישתם. רק ברוסיה הלכנה, כמו שאמרנו, נשתמרה הצורה הקולקטיבית בהתישבות.

היוצא לנו מכל דברינו:

לפנינו שתי שיטות של התישבות יהודים, ברוסיה ובארץ ישראל, הנבדלות לגמרי אחת מרעותה עפ"י מטרותיהן הסופיות שהציגו לעצמן.

מנקודת ההשקפה המשקית-טכנית עולה ההתישבות הרוסית על ההתישבות הארצישראלית בזה, שהיא זולה יותר ממנה. לעומת זאת עונה ההתישבות הארצישראלית על ההתישבות הרוסית גזה שטיב מתישבות משוכת יותר. לשתי ההתישביות גם יחד יש זכות קיום זו בצד זה, אם נראה את ההתישבות היהודית ברוסיה כראות התישבות לשם מטרה פילנתרופית, ואת ההתישבות היהודית בארץ ישראל כראות התישבות לשם מטרה יהודית-לאומית.

ד"ר ארטור רופין

להחלת הבנין ברוסיה נורמת גם העובדה, כי כל חברת התישבות בונה את הבתים לפי מיפוס אחד והחומר לחלונות דלתות וכ"י הועמד על סחרי קבע. בארץ ישראל פרס הנהגנו נוסח אחד במכנה הבתים, כאן רבים עוד ההבדלים שבין מושבה לחכרתה, לפעמים בין מתישב למשנה, והם אינם מוחלים בפעמים מקומיים או עניינים אלא לפי הרוב במשאלותיהם המיוחדות של המתישבים.

ה) ההתישבות ברוסיה היא מנקודת הסתכלות טכנית הרבה יותר פרוגרסיבית מאשר בא"י. היא יכולה להסתפק בזה, שהיא מתקה את משק האכר הרוסי בתוספת של אילו שנויים קלים ואינה חייבת לבקש דרכים חדשות. אמנם החקלאות הזו היא לקויה בחמר דב לגבי החקלאות הטורנית באירופה המערבית ואסריקה, אולם חברות ההתישבות הרוסית אין כותנן כלל לעשות את ההתישבות היהודית כאי אירוסאי בתוך החקלאות הרוסית והם מסתפקים בתקוה, כי עם המדרניזציה של החקלאות הרוסית כולה שתבוא קמעא קמעא יעלו גם הישובים היהודיים למדרגה גבוהה יותר.

לעומת זה היה בארץ ישראל מן הנמנעות להקות סתם את שיטת הפלח הערבי, הפלח, אשר לרגל העובדה המשקית של תורכיה במשך מאות בשנים, לא השתחף במאומה בכל ההתקדמות של המכניקה החקלאית, עומד ברמת חיים נמוכה הרבה יותר אפילו מרמת היו של האכר הרוסי. היה זה סחוף לנדר המחשבה להביא יהודים מאירופה לארץ ישראל, אשר אקלימה החדש מעמידם בלאו הכי במסגרת בריאות רבות ולהורידם פה לרמת חייהם הפרטיסטיבית של הפלחים. אלמלא כן — היו יורדים לטמיון מבחינה נפשית ונופנית, היתה איפוא נחיצות למצוא צורת משק חדשה המביאה עמה הכנסית גדולות יותר והמאפשרת למתישב רמת חיים גבוהה יותר, אולם יצירת צורת חיים חדשה וגבוהה אינה מהדברים הקלים ולא הניעה עריין לפתרונה המונכר. רק ענף אחד של החקלאות, ענף תפוחי הזהב, הניע בא"י לשכלול טכני גבוה ונשיאת רוחים רבה, בשאר הענפים נעשתה, אמנם, עם הנסיונות של עשרים השנים, התקדמות גדולה, אולם דרושים עוד מאמצים חדשים ומרובים, כדי להציע את ענפי המשק קדימה ולכסס את הרינסביליות עד אשר יגיע לאותה הקניעות ומדת הרוחם שתאפשר לו למתישב רמת חיים אירוסאית.

ט) מבחינת הצורה החברתית של ההתישבות קיימות בא"י שתי צורות: נהילת המשק האינדיבידואלי על שטח קרקע מסוים ע"י משפחה אחת (מושב עובדים) ונהילת משק קולקטיבי על שטח קרקע עם זכות קנין ושמוש משותפת של הבנינים והאינונטאר ע"י קבוצת מתישבים גדולה או קטנה. שתי הצורות קיימות ועומדות זו בצד זו. בדרך כלל רשאי המתישב לבור לעצמו את זו שבשתי הצורות שהוא מתאימה לעצמיותו. עבוד הקרקע נעשה ברוסיה